

Kulturarbetare i Sverige!

Vad håller vi på med? Hur kan vi låta fascistiska ideologier kidnappa yttrandefrihet och tryckfrihetsfrågor och när blev kulturen så *politiskt* korrekt? Hur kommer det sig att kulturen kommit att fungera som en bevarare av rådande politiska ideologier och Sverigedemokrater och andra populister kan ta poänger på att utmana just detta politiskt korrekta? När blev kulturen ett statligt program? Vad hände med den fria kulturen? Borde inte kulturen utmana och ifrågasätta hierarkier snarare än att befästa dem?

Hur kommer det sig att vi kulturarbetare sitter tysta när vår regering lägger fram förslag efter förslag på inskränkningar i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetslagen? Visst kan det på ytan låta som en bra idé att exempelvis försöka reglera ytterligare mot kränkningar och integritetsövertramp, men till vilka kostnader?

Ur ett historiskt perspektiv kan man snabbt konstatera att dylika inskränkningar aldrig används till något gott när de väl implementerats. Begränsningarna må vara motiverade med fina ord om allmänhetens

gagn, men när det kommer till kritan så används de nästan uteslutande för att bevara makthierarkier.

2016 firar den svenska tryckfrihetsförordningen 250 år, och förordningen i fråga må ha lagstadgats för 250 år sedan, men det har på inga vis inneburit två och ett halvt sekel av oavbruten tryckfrihet i landet. Det kanske mest påtagliga och slående avsteget gjordes under 1930-talet då tryckfrihetsförordningen anpassades för att motverka kränkningar av annan stadsmakt, en förändring som i princip enbart kom att användas för att konfiskera skrifter som var kritiska till den tyska nazistregimen. Mellan åren 1939 och 1943 beslagtogs svensk polis 368 olika publikationer som bedömdes olämpliga då de skildrade nazistideologin, tysk politik eller tyska krigshandlingar kritiskt, ofta på direkt uppmaning från tyska diplomater i Stockholm. Bland dessa skrifter fanns upplagor av reguljära dagstidningar som Helsingborgs Dagblad, Vestmanlands Läns Tidning, Eskilstuna-Kuriren, med flera. I en lång rad fall dömdes dessutom författare och/eller ansvariga utgivare till fängelse. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det emellertid ännu mer alarmerande att merparten av

konfiskationerna gjordes *utan* påföljande rättsfall - författare och ansvariga utgivare gavs inte ens möjligheten att försvara sig.

För ett antal år sedan infördes nya datalagringsregler för att ge förbättrade redskap att bekämpa grov brottslighet med (ex pedofili, terrorism etc), men nu står det klart med all tydlighet att dessa nya regler framför allt används för att bevara hierarkier inom nöjesindustrin genom intensiv jakt på fildelare och P2P-forum. Tycker vi det är i sin ordning att svenska myndigheter ska kunna beslagta hemsidor och dess domännamn eftersom enskilda personer som använder sidorna begår brott mot upphovsrättslagen? Detta, som skulle kunna liknas med att staten beslagtar skog från markägare om någon oberoende av markägaren bedriver tjuvjakt på dennes ägor, sker redan. Ekonomiska intressen, effektivt marknadsförda av lobbyister från underhållningsindustrin, går före yttrandefrihet.

Samtidigt röstar våra folkvalda politiker glatt igenom direktiv som ger multinationella företag ökade rättigheter gentemot press och journalister,

så att man praktiskt kan tysta ner avslöjanden som kan hota företagets vinster (Dir. 2016:38). Volkswagen-skandalen bör ju inte upprepas, åtminstone inte som skandal...

Här finns för övrigt otaliga exempel på institutionaliserad censur av en annan sort - undanhållande av allmännyttig information. Gång efter gång så förhandlar man i Bryssel om frihandelsavtal och andra regleringar som fundamentalt påverkar EU-medborgarnas frihet och rättigheter, utifrån hemligstämplade dokument, ibland så hemliga att parlamentarikerna själva endast kan ta del av dem under strikt bevakning i ett särskilt lärum i Europaparlamentets lokaler. Det säger sig självt att få parlamentariker verkligen sitter i detta rum och läser igenom 1000-sidiga beslutsunderlag bevakade av säkerhetsvakter som kontrollerar att de inte gör minnesanteckningar eller fotograferar av dokumenten med sina mobiler, utan istället nöjer sig med mer lättillgänglig information (läs: ställningstaganden) från lobbyister och EU-kommissionen som de kan läsa på kontoret eller i favoritfåtöljen.

Bortsett från en och annan principfast liberal kolumnist är det i dagsläget framförallt Sverigedemokrater och annan extremhöger som driver yttrandefrihetsfrågor, vilket kanske skulle kunna missleda en ogenomtänkt kulturarbetare här och där till att tro att yttrandefriheten i sig är något smutsigt, men extremhögerens vurm för densamma är ett uppenbart falskspel då de ju i själva verket representerar en ideologi som är mycket tydlig med att ordet ska vara fritt endast för rätt personer, förutsatt då att det är rätt ord förstås. Strategiskt försöker man utmåla sig som martyroffer för en censur som bedrivs av både stat och media, för att på så vis förefalla vara en folklig opposition, snarare än fascister. Vänsteraktivister ger dessutom Sverigedemokraterna vatten på kvarnen genom att under organiserade former störa torgmöten istället för att möta partiets snedvridna, populistiska propaganda med fakta och argument.

Yttrandefriheten kan te sig som en angelägenhet för de få i lugna tider, men den är desto viktigare för oss alla i oroliga tider.

Det finns fler anledningar för oss kulturarbetare att vara bekymrade. Svenska politiker verkar dessvärre sedan länge glömt bort varför vårt arbetsfält är viktigt. Man har någon svag aning om att det i partiprogrammet skrevs något om kulturens värde för samhället och tolkar detta bokstavligen - kulturen ska göra nytta - varpå man satsar på kultur som påstår sig komma med direkta lösningar och därmed riktas mot barn, sjuka, minoriteter i utanförskap etc. Att denna nytta egentligen handlar om ett långsiktigt berikande av samhälle och befolkning genom att vidga perspektiv och skapa självständigt tänkande, reflekterande medborgare förefaller de flesta politiker vara fullständigt ovissa om, och detta bör kanske ses som ett fundamentalt misslyckande för både svensk kultur och svenskt utbildningsväsen.

Om våra politiker inte konsumerar något annat än populärkultur och inte ens ser värdet i att försöka hävda något annat, vart är vi då på väg? En av många viktiga utmaningar vi kulturarbetare har idag är att arbeta mot det kultur- och bildningsfält som ständigt växer. Ord som "kulturelit" och "intellektuella" har blivit glåpord och däri har vi

själva en skuld i det att vi varit allt för passiva inför dessa glidningar.

När jag på slutet av åttiotalet gick på högstadiet hade vi under ett läsår rektorns fru som bildlärare. Hon hade ingen utbildning men tyckte det var trevligt att måla, och det var ju ändå bara bildämnet så vad gör väl det? Samma attityd gentemot kulturen överlag är ytterst vanlig idag, alltifrån att Socialdemokraterna lättvindigt ger bort kulturdepartementet till Miljöpartiet, som vid tillfället inte ens hade en formulerad kulturpolitik, till att man tillsätter tillgängliga lokala förmågor som konstintendenter på kommunala konsthallar baserat på meriten att de påstår sig ha ett konstintresse. Alla anser sig ha rätt till en åsikt om vad som är bra och dålig konst, så varför ska vi då bry oss om utbildning och kompetens?

När pokemon-vandringar inkluderas i kommunala kulturprogram, kommunpolitiker med besökarsiffror i sikte ger institutioner order att fokusera på mer publikvänliga utställningar som barnboksillustrationer och folkigt fotografi snarare än samtidskonst, och franska finansmän drar lott för att

slippa möten med svenska motparter eftersom det inte går att prata kultur med dem, är det dags att inse att något har gått snett. Vi kan inte längre tro att vi kan öppna upp och göra kulturen mer tillgänglig för alla genom att reducera den till harmlös underhållning.

Oavsett hur pass klåfingriga de lokala politikerna är, så vill man på våra kulturinstitutioner allt som oftast främst bevara gemytet och spjutspetskompetenser passar därför inte in - de kan ju vilja förändra rutiner och skjuta fram positionerna för ny experimentell kultur som på kort sikt inte kommer öka besökantalet - nej bättre med lagom duktig personal med begränsade ambitioner. Bättre att visa det som publiken vill ha, nya konstigheter känner ju publiken inte till och kan därför inte i förväg vilja se, och då kan det hända att de klagar. Denna medelmåttlighetsdyrkan må skapa viss arbetsro, men ska vi föra kulturen framåt måste vi släppa fram den faktiska kompetensen, även om det stundom medför konflikter och omvälvningar. I nuläget har vi en situation i Sverige som uppmuntrar till tystnad och självcensur, vill man behålla sin position är det bäst att hålla låg profil och inte göra något som sticker ut.

Att göra rätt är inte samma sak som att peka finger på de som man tycker gör fel.

Oerhört mycket fokus läggs på fingerpekande och duktighetstävling. Om en kulturarbetare rör sig utanför de gängse mallarna kan vederbörande snabbt frysas ut, medan de verkliga problemen ofta lämnas orörda. Många var exempelvis otroligt snabba med att måla rasistkors på Lars Vilks dörr baserat på någon form av konsensushörsägen, även om han de facto aldrig yttrat något som skulle kunna ge belägg för en sådan kategorisering. Vilks provokation var ursprungligen riktad mot konstvärlden och endast indirekt islam. Hans huvudsakliga fel var att han ihärdigt vägrade stämma upp i kören. Han talar konsekvent sakligt och tar inte ställning, något han är väl medveten om inte låter sig göras ostraffat. Vi förväntas alla ta ställning och att denna ställning är densamma som rådande samförstånd, en idealistisk, humanistisk vänsterorientering. Jag är ganska övertygad om att Vilks, liksom merparten av oss kulturskapare, ideologiskt skulle hamna ganska långt ut på vänsterskalan, men han vägrar deklarerera personliga övertygelser i sitt konstnärskap, och därmed

passar han alltså inte in i systemet, och blir fritt tillgänglig som byte för karriärister i duktighetshierarkin. Detta är dessutom ett smittsamt tillstånd som också kan drabba den som skulle få för sig att föra en seriös och inte på förhand dömande diskussion om honom eller andra kulturarbetare i onåd.

Vägen till helvetet är kantad med goda föresatser.

Nyligen ställdes en debatt om scenkonst och normkritik på Stockholms stadsbibliotek in då ett drev som ansåg att fel personer satt med i panelen genom påtryckningar fick arrangörerna att backa ur. Personerna, som med all säkerhet ansåg sig agera i *den goda saken* pressade alltså fram själv-censur hos de båda arrangerande institutionerna (Nationella Dramaturgiatet och Stadsbiblioteket). När en lärare på en av landets konsthögskolor inte presenterade ett genusbalanserat urval av konstnärer på några av sina konsthistoriska föreläsningar som ju trots allt handlade om extremt mansdominerade tider där kvinnliga konstnärer sällan släpptes fram så pass att de kunde spela en konsthistorisk roll, så gick en elev till skolans rektor som rädd i hågen entledigade läraren snarare

än att diskutera med eleven om det är rimligt med en undervisning som lägger fokus på att presentera ett genusjämnt material snarare än en korrekt historiebeteckning. Att utmålas som sexistisk eller på annat vis intolerant är i dagens kultursverige ett stigma som är svårt att tvätta bort, även om anklagelsen skett på falska grunder, och att rektorn så snabbt gav efter för elevens påtryckningar snarare än ta strid i frågan berodde sannolikt på sådan rädsla. Om kampen för ett jämnt samhälle drivs med metoder från totalitära samhällen, kan det aldrig gå bra i längden. Om vi nu vill vara toleranta normkritiker, måste vi inse att vi inte kan vinna några slag genom att tysta ner motståndare och redigera vår historia för att lyfta fram motiv som stöder vår agenda. Historieförfälskning har inget med normkritik att göra, och man kan inte förändra fakta för att man inte tycker om dem.

Eftersom jag råkar vara svensk vit man i 40-års åldern, kan jag i dagsläget inte säga dessa saker med full trovärdighet, eftersom jag talar från en privilegierad position. Det är dessutom inte osannolikt att jag genom denna text kommer bli kallad "yttrandefrihetsfundamentalist", hur nu detta kan

vara ett skällsord, men det är helt enkelt befängt att vi i dagsläget har en kultursfär som tycker att lite godtycklighet i relation till tryckfrihet och yttrandefrihet väl inte kan skada. Yttrandefrihet är inte en fråga för liberaler - de må argumentera för ett samhälle utan statlig censur men de vill i stället låta marknadskrafterna avgöra vad som får sägas - utan en angelägenhet för alla medborgare, och då framförallt de som inte sitter i en maktposition. Med andra ord grupper som både vänster och kultursfären torde värna om. Det är en upp och nedvänd situation som får kollegor att häpna när jag berättar om det i Slovenien, mitt andra hemland sedan ett tiotal år. Där har man växt upp under kommunismen och förstår faran med åsiktskontroll och redigering av kulturarvet. Att vilja väl är i sammanhanget ingen anledning utan en maktfullkomlig jag-vet-bättre-mentalitet, som inte har någon plats i ett öppet, demokratiskt samhälle. Alla är välkomna att göra egna partinlagor, men politisk styrning, och manipulation av andras inlagor hör inte hemma i annat än diktaturer.

Nästa steg är kanske att som på en del amerikanska universitet införa yttrandefrihets-zoner, och

alltså förpassa yttrandefriheten till ett unket rökrum där nyttjarna kan utöva sina osunda behov.

Nya kulturella landvinningar har sällan gjorts genom det politiskt korrekta, men det förefaller som om svenskt kulturliv har blivit så institutionaliserat och bekvämt att man inte längre tycks reflektera över innebörden av att vara politiskt korrekt, att arbeta i enlighet med rådande politisk agenda, och därigenom uppgå i en propagandamaskin. I linje med detta kan man ju konstatera att när Stefan Löfvén gav Alice Bah Kuhnke i uppdrag att bygga ett nytt kultur- och demokratidepartement luktade det lite sanningsministerium, och mycket riktigt har man börjat tumma på kulturinstitutionernas självständighet med direktiv av samma slag som totalitära regimer annars implementerar - kulturen ska användas till att få befolkningen att tänka rätt. (Ann Follin - "Tydliggörande av världskulturuppdraget" Dnr 330/2016)

Här hamnar vi kulturarbetare, som ju tenderar att allt som oftast ha sympatier åt vänster, i en speciell situation. I sak kan nog de flesta av oss skriva under på de värderingar som vårt kulturdepartement

vill lyfta fram, men att därför agera lydiga propagandaproducenter utan att reflektera över farorna med detta, är inte bara galet utan rent utav kulturfientligt. Många av idéerna må vara riktiga, med att försöka styra kulturen på det viss som miljöpartiets kulturprogram indikerar är kontraproduktivt och kan visa sig samhällsfarligt i det långa loppet.

Hur tänker sig regeringspartierna att man ska kunna argumentera för vikten av en stark, oberoende kultur i en framtid där Sverigedemokraterna har hamnat i en maktsituation och vill använda kulturen till att befästa fädernelandets förträfflighet, när Bah Kuhnke & co. redan har försökt omvandla våra kulturinstitutioner till förmedlare av ideologi?

Omorganiseringen av världskulturmuseerna talar sitt tydliga språk. Historiska samlingar ska användas för att kommentera samtiden, inte för att berätta om historien. Sakexperter får stiga åt sidan till förmån för marknadsföringskonsulter och ungdomsråd. Både kulturarv och sakkunskap åsidosätts med siktet inställt på lika delar åsiktskontroll och ett annat gissel för kulturlivet idag; publikfriari.

Lokalpolitiker i kommun efter kommun har gjort samma förbluffande felslut - ökade besökarantal på våra kulturinstitutioner är ett självändamål och om vi slutar insistera på att visa smal samtidskultur till förmån för populärkultur så kan vi locka fler besökare. Nästa steg för framgångsrika kulturinstitutioner är kanske att helt lägga ner utställningsverksamheten och erbjuda gratis varmkorv istället. Dessvärre är vår regering inne på samma spår.

I styrdokumentet "Ny organisation och chefsstruktur, Statens museer för världskultur" står det ordagrant att fokus ska förskjutas från "Det VI tycker är viktigt/intressant till det målgrupperna tycker är relevant" där "vi" alltså innebär museernas experter och "målgrupperna" innebär besökarna och då framförallt, enligt samma dokument, barn och unga. Så man skriver alltså på fullt allvar att museernas utställningar skall arrangeras med åtanke vad barn och unga tycker är relevant, inte vad experterna *vet* är relevant. Hur man tänker sig att barn och unga ska kunna tycka saker man inte känner till är relevanta diskuteras inte i texten. I samma anda betonar man också vikten av att gå från "utställning" till "upplevelse", och här har ju

Dunkers kulturhus i Helsingborg hunnit före. På startsidan på institutionens hemsida har man följande slogan: "Gör något kul!" Ganska långt ifrån forna tankar om folkbildning.

I kölvattnet av populismens framfart frodas fakta-resistensen och akademikerföraktet och vi kulturarbetare måste göra allt för att värna om kunskap och kompetens innan vi alla beläggs med munkavle. Våra politiker är alltför glada att skära i personal- och utställningsbudgetar samtidigt som man tillsätter orimligt dyra konsulter för att utreda hur vi kan göra våra institutioner mera besöksvänliga. Våra konsthallar och museer kan endast bli mer besöksvänliga med kvalitativa utställningar och kompetent personal.

I september lade Mediegrundlagskommittén fram sitt betänkande (SOU 2016:58) i vilket man argumenterar för att lyfta ut bestämmelser ur grundlagen och omvandla dem till vanlig lag, vilket i praktiken innebär att de sedan snabbt kan ändras utan den långsamma process som krävs för att ändra en grundlag. Detta är av uppenbarliga anledningar helt vansinnigt, och med tanke på fascistiska

ideologiers frammarsch i både Sverige och övriga Europa, kan det dessutom visa sig vara att självmant ge upp det rättssamhälle tidigare generationer kämpat för. Allt detta för som att, utredarna motiverar det, göra lagen mindre tillkrånglad och mer lättläst. I samma betänkande presenterar man lösningar som ska undanlätta att assistera främmande makt i yttrandefrihetsprocesser, vilket är ett direkt hot mot exempelvis journalister i exil - tidigare har det som skrivits och tryckts i Sverige undantagslöst skyddats av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen men med de tillägg som föreslås kan man alltså bistå andra stater med husrannsakan och förhör på svensk mark. Direktiven om under vilka omständigheter detta ska tillåtas vill man placera utanför grundlagen, vilket alltså innebär att ett enkelt riksdagsbeslut räcker för att ändra direktiven.

Att begränsa yttrandefriheten, även om man har goda avsikter, öppnar upp för en godtycklighet som förr eller senare kommer slå tillbaka. Visst kan det kännas som om vi i fullt samförstånd kan vara överrens om vad som är dåligt, eller skadligt, men det är extremt naivt att tro att detta konsensus är

bestående. Vi vill ha en stark, grundlagsskyddad yttrandefrihet som kan överleva åtminstone en mandatperiod av populistiska fascister i regeringsposition, ett inte helt osannolikt framtidsscenario. Som det ser ut är det inte sannolikt att Moderaterna kommer fortsätta att distansera sig från Sverigedemokraterna - det är redan uppenbart att den något mer humana framtoning som Reinfeldt försökte implementera i partiets flyktingpolitik var en parentes i partiets historia och under Kinberg Batra har man rört sig rakt bakåt till ståndpunkter som grundar för en framtida blåbrun allians.

Svenskt kulturliv förefaller tämligen sömnigt och osjälvständigt, man producerar duktiga verk som predikar för de redan omvända om orättvisor och missförhållanden, men man tycks utgå från att den egna positionen är självklar och ohotad. Kanske är det för att vi haft det så tryggt och bra i Sverige så länge nu att det känns som om *det inte kan hända här*. Kanske beror det på att svenska kulturarbetare generellt kommer från en trygg medelklassbakgrund och aldrig egentligen behövt kämpa för att kunna ta plats, som man heller ej känner hoten hopa sig, utan istället lugnt kan hänge sig åt

navelskåderi och att *finna sig själv*. Svenska kulturarbetare förefaller inte se några reella faror med inskränkningar i yttrandefriheten, och ibland så är det just från vårt håll som begränsningskraven kommer. Visst förgrymmas man över budgetnedskärningar och liknande, men mestadels tycks man bara invänta att det ska vända, med logiken "Nu är botten nåd, nu kan det bara gå uppåt". Jag är dock rädd för att vi ännu har långt till botten och de avgrunder som öppnar sig genom den rasistiska högerpopulismens framfart är i potentiellt bottenlösa. När högerextrema vindar blåser över hela Europa kan vi under inga omständigheter acceptera inskränkningar i yttrandefrihet och tryckfrihet - det är fascismens metod. "Varhelst man bränner böcker, bränner man till sist också människor" (Heinrich Heine, 1821).

Hallå kulturarbetare!

Vakna!!!

Detta verk är licensierad under en Creative Commons
Erkännande-DelaLika 4.0 International license.

Conny Blom, 2016

